

วิเคราะห์การอธิบายความพระพุทธรูปในธัมมปทัฏฐกถา ยมกวรรค ตามหลักจตุพหูหาระในคัมภีร์เนตติปกรณ์

An Analysis of Dhammapadatthakatha Yamaka Vagga by Catubayuhahara Based on Nettipakarana

¹พระมหาอาทิตย์ อาทิตตเมธี และ ²พระมหาสมเกียรติ กิตติโสภี

¹Phramaha Aditya Adittamedhi and ²PhraMaha Somkiat Kittisophi

¹วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย

¹Palisuksa Phutthakos Campus Nakhon Pathom, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

²วัดโพธิ์งาม จังหวัดชัยนาท

²Wat Pho Ngam, Chainat Province

¹Corresponding Author's Email: Aethit0882811191@Gmail.com

Received: August 22, 2024; **Revised:** December 16, 2024; **Accepted:** December 16, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาพระพุทธรูปในธัมมปทัฏฐกถา ยมกวรรค 2) เพื่อศึกษาหลักจตุพหูหาระในคัมภีร์เนตติปกรณ์ 3) เพื่อวิเคราะห์การอธิบายความพระพุทธรูปในธัมมปทัฏฐกถา ยมกวรรค ตามหลักจตุพหูหาระในคัมภีร์เนตติปกรณ์ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพด้านเอกสาร วิเคราะห์การอธิบายความพระพุทธรูปในธัมมปทัฏฐกถา ยมกวรรค ตามหลักจตุพหูหาระในคัมภีร์เนตติปกรณ์ ผลการวิจัยพบว่า 1) พระพุทธรูปในธัมมปทัฏฐกถา ยมกวรรค รจนาโดยพระพุทโฆสจารย์ราวพุทธศตวรรษที่ 9 มีทั้งหมด 14 เรื่อง 9 หมวดธรรม โดยจัดธรรมที่เป็นคู่มือเนื้อหาตรงกันข้ามกันไว้ในหมวดเดียวกัน เช่น ความคิดชั่ว กับ ความคิดดี ในแต่ละเรื่องมีโครงสร้าง 6 โครงสร้าง ได้แก่ 1.อาร์มภกกา 2.ปัจจุบันวัตถุ 3.อดีตวัตถุ 4.คาถา 5.ไวยากรณ์ 6.สรุป 2) หลักจตุพหูหาระในคัมภีร์เนตติปกรณ์หลักจตุพหูหาระ เป็นการอธิบายความพระพุทธรูปเพื่อกำจัดความไม่รู้ในพระสัทธรรม เป็นหาระที่ 6 ในทั้ง 16 หาระในคัมภีร์เนตติปกรณ์ซึ่งรจนาโดยพระมหากัจจายนเถระผู้เป็นพุทธสาวกมีหลักการ 4 หลักการ ได้แก่ 1. เนรุตตะ การนำบทบาทมาตั้งรูปวิเคราะห์เพื่อหาความหมาย 2. อธิปายะ แสดงจุดมุ่งหมายในการตรัสพระพุทธรูป 3. เทสนานิทาน แสดงเหตุของการตรัสพระพุทธรูป 4. ปุพพาปราณุนนธิ แสดงการเชื่อมโยงข้างหน้ากับข้างหลัง 3) วิเคราะห์การอธิบายความพระพุทธรูปในธัมมปทัฏฐกถา ยมกวรรค ตามหลักจตุพหูหาระในคัมภีร์เนตติปกรณ์ ทำให้สามารถเข้าใจถึงความหมายที่แท้จริงของบทบาทพุทธรูปในแต่ละเรื่องด้วยหลักเนรุตตะสามารถทราบถึงจุดมุ่งหมายและเหตุของการตรัสพระพุทธรูปด้วยหลักอธิปายะและหลักเทสนานิทาน และสามารถเชื่อมโยงพระพุทธรูปข้างหน้ากับข้างหลังได้

คำสำคัญ: ธัมมปทัฏฐกถา; ยมกวรรค; จตุพหูหาระ

Abstract

This research article has the objective 1) To study the Buddha's words in the Dhammapadaṭṭhakathā, Yamakavagga. 2) To study the principle of the fourfold method of analysis (cattāropāya) in the Nettippakaraṇa. 3) To analyze the explanation of the Buddha's words in the Dhammapadaṭṭhakathā, Yamakavagga, according to the principle of the fourfold method of analysis in the Nettippakaraṇa. This research is a qualitative documentary research. The research results found that 1) the Dhammapadaṭṭhakathā Yamakavagga, composed by Buddhaghosa around the 9th Buddhist century, contains 14 stories and 9 categories of Dharma. Opposing pairs of Dharma, such as evil thoughts and good thoughts, are placed in the same category. Each story has 6 structures: 1. Introduction, 2. Present subject, 3. Past subject, 4. Verse, 5. Grammar, and 6. Conclusion. 2) The Fourfold Exposition (Catuppūyaha) in Nettippakaraṇa is a method of explaining the Buddha's teachings to eliminate ignorance of the Dharma. It is the 6th of the 16 expositions in the Nettippakaraṇa, composed by the Buddha's disciple, Mahākaccāyana. This method has 4 principles: 1. Nirutti: analyzing the Pali text to find its meaning, 2. Adhippaya: indicating the purpose of the Buddha's statement, 3. Teśnānitāna: explaining the reason for the Buddha's statement, and 4. Puppāparānusandhi: connecting the preceding and following parts. 3) Analyzing the explanations of the Dhammapadaṭṭhakathā Yamakavagga using the Fourfold Exposition in Nettippakaraṇa allows us to understand the true meaning of each Pali verse through the principle of Nirutti. We can also understand the purpose and reason for the Buddha's statements through Adhippaya and Teśnānitāna, and we can connect the preceding and following verses.

Keywords: Dhammapada-atthakatha; Yamaka Vagga; Catubuyuhara

บทนำ

หลังจากที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้หลักธรรมอันประเสริฐหรืออริยสัจสี่ ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และ มรรคซึ่งเป็นความจริงอันประเสริฐ ทำให้ผู้ที่ได้ศึกษาเข้าใจในหลักอริยสัจสี่แล้ว สามารถยกระดับจาก ปุถุชนเป็น พระอริยะได้ เจ็ดวันหลังจากที่ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว ขณะประทับอยู่ที่ต้นอชปาลนิโครธ ทรงเกิดความปริวิตกว่า “อติโต โข มยายั ธมโม คมภิโร ทุกฺทโส ทฺรฺนุโพโธ สนโต ปณฺโฑ อตฺตกาจโร นิปุณฺโณ ปณฺ จิตฺเวหนีย” (พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: วิ.มหา.(บาลี); 1/6-7) พระสัทธรรมที่พระองค์ตรัส รู้ขึ้นเป็นของลึกซึ้ง ยากที่สรรพสัตว์จะเข้าใจได้ง่าย เป็นสภาวะละเอียดประณีต ไม่ใช่จะนึกคิดอนุมานเอาได้ ทั้งเป็นสภาวะที่คนฉลาดเท่านั้นจะเข้าใจ อีกทั้งหมู่มนุษย์เป็นผู้ยินดีในอาลัย จะเข้าใจถึงธรรมเป็นเครื่องระงับ สังขารทั้งปวง เป็นเครื่องสลัดความติดขัดในอุปนิสัยทั้งปวง จนถึงพระนิพพานก็คงจะไม่ง่าย หากพระองค์จะทรง แสดงธรรมให้ผู้อื่นรู้เห็นตามคงจะยากทั้งจะเป็นการลำบากเป็นการเบียดเบียนตนเองจึงตัดสินใจไม่แสดง พระธรรมเทศนาโปรดเวไนยสัตว์ เมื่อท้าวสหัมบดีพรหมทราบบว่า หากพระพุทธเจ้าไม่ทรงแสดงธรรมที่พระองค์ ตรัสรู้แก่ชาวโลก ก็จักเป็นความเสื่อม เป็นความพินาศของโลกจึงได้ทูลอ้อนวอนให้พระองค์ทรงแสดงธรรม โปรดเวไนยสัตว์ถึงสามครั้ง โดยให้เหตุผลว่า สัตว์ทั้งหลายผู้ที่เกิดมามีกิเลสในดวงตาน้อยมีอยู่สามารถรู้ถึงธรรม ที่พระองค์ตรัสรู้ได้ และสัตว์เหล่านั้นอาจจะเสียโอกาสที่จะได้รู้ตามเพราะไม่ได้สดับพระธรรมเทศนา (พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: วิ.มหา.(บาลี); 1/7) พระพุทธเจ้าทรงทราบถึงอภัยราชัยของท้าว สหัมบดีพรหมจึงตรวจดูสัตว์โลกด้วยพุทธจักขุ พิจารณาอุปนิสัยเวไนยสัตว์จึงได้รับคำอาราธนาออกแสดงธรรม เทศนา สาวกกลุ่มแรกที่รับพระธรรมเทศนาก็คือ ปัญจวัคคีย์ ๕ ปาอิสิปถนมฤคทายวัน เมื่อพาราณสี พระองค์

กัตรัสอริยสัง 4 (พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: วิ.มหา.(บาลี); 1/14) ผลจากพระธรรมเทศนา ท่านโกณฑัญญะสามารถกำหนดรู้ อริยสัง 4 ได้เป็นพระโสดาบันบุคคล ขอบวชในพระพุทธศาสนาทำให้มีพระภิกษุเกิดขึ้นในโลก

ปรากฏว่า ผู้ที่รับฟังพระธรรมเทศนาที่สามารถกำหนดรู้ อริยสัง 4 ได้ก็สามารถเข้าถึงกระแสแห่ง อริยบุคคลได้ตามลำดับตั้งแต่พระโสดาบัน เป็นต้นไป พระธรรมที่พระองค์ทรงแสดงล้วนแต่เป็นอริยสัง 4 ทั้งสิ้น ทั้งปรากฏในรูปคาถาประพันธ์ หรือคำประพันธ์ประเภทร้อยแก้วตามแต่ความเหมาะสมที่พระองค์จะแสดง หรือตามอัธยาศัยของเวไนยสัตว์ที่รับพระธรรมเทศนา ตลอดสี่สิบห้าพรรษาที่พระพุทธเจ้าทรงประกาศ พระศาสนา มีสาวกบริษัทตรัสรู้ตามมากมายทั้งภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา จนเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานก็หาได้ตั้ง พระสาวกรูปหนึ่งรูปใดเป็นหัวหน้าหรือเป็นศาสดาแทนพระองค์ก็หาไม่ได้ ทรงยกเอาธรรมและวินัยที่พระองค์ทรงบัญญัติแสดงไว้แก่พระสาวกทั้งหลายขึ้นเป็นศาสดาแทนพระองค์ (อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: วิ.มหา.อ.(บาลี); 1/6) พระอรหันต์สาวกได้ประชุมกันทำสังคายนาเรียบเรียงพระธรรมวินัยให้เป็นหมวดหมู่เรียกว่าพระไตรปิฎก โดยแยกออกเป็น พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก พระอภิธรรมปิฎก

พระวินัยปิฎก เป็นที่รวบรวมไว้ซึ่งพระพุทธรูปที่ทรงบัญญัติแต่งตั้งขึ้นไว้ด้วยให้เป็นพุทธอาณานิคม คือ กฎข้อบังคับสำหรับเป็นเครื่องรักษาพุทธบริษัทให้ประพฤติเป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่ทำตนและหมู่คณะให้เกิดความวิบัติสสารเดือดร้อน พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: ที.สี.(บาลี); 1/(ข)) แยกออกเป็น 5 คัมภีร์ คือ อาทิกัมมิกะ ปาจิตตีย์ มหาวรรค จุลวรรค ปรีวาร (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 2552/11) พระสุตตันตปิฎก เป็นที่รวบรวมไว้ซึ่งพระพุทธรูปที่ทรงแสดงโดยโวหารเทศนาส่วนมาก คือทรงแสดงธรรมอนุโลมคล้ายตามสมมติบัญญัติของชาวโลกหรือเวไนยสัตว์ผู้รองรับพระธรรมเทศนาโดยอุปนิสัยที่แตกต่างกันไปแยกออกเป็น 5 คัมภีร์หรือ 5 นิกาย คือ ทีฆนิกาย มัชฌิมนิกาย สังยุตตนิกาย อังคุตตรนิกาย ขุททกนิกาย พระอภิธรรมปิฎก เป็นที่รวบรวมไว้ซึ่งพระพุทธรูปที่ทรงแสดงไว้โดยปรมาตตเทศนาส่วนมาก โดยทรงแสดงธรรมมุ่งชี้สภาวะ คือความจริงเป็นใหญ่ แยกออกเป็น 7 คัมภีร์ คือ พระสังคณี พระวิงค์ พระธาตุกถา พระบุคคลบัญญัติ พระกถาวัตถุ พระยมก และพระมหาปฏฐาน

พระพุทธรูปทั้งหมดนั้น เมื่อว่าโดยปิฎก ท่านจัดเป็น 3 ปิฎก คือ วินัยปิฎก สุตตันตปิฎก อภิธรรมปิฎก ดังที่กล่าวมา เมื่อว่าโดยนิกาย ท่านจัดเป็น นิกาย 5 คือ ทีฆนิกาย มัชฌิมนิกาย สังยุตตนิกาย อังคุตตรนิกาย ขุททกนิกาย เมื่อว่าโดยองค์ ท่านจัดเป็น 9 องค์ คือ สุตตะ เคยยะ เวຍยการณะ คาถา อุทาน อิติวุตตะกชาตกะ อัฏฐธัมมกะ และเวทลละ เมื่อว่าโดยธรรมชั้น ท่านจัดเป็น 84,000 ธรรมชั้น แม้จะบัญญัติให้มีชื่อต่างกันเช่นนั้น ก็เป็นเพียงสมมติไปตามโวหารของโลก เพื่อประโยชน์และสะดวกในการเรียกขานตามความประสงค์ของชาวโลกเท่านั้น ส่วนอรรถสาระแห่งพระพุทธรูปนั้น ยังคงความเย็นประภาคมตธรรมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มิได้เปลี่ยนแปลงไปตามสมมติตามโวหารของโลก ในนามเหล่านั้นที่นิยมเรียกกันส่วนมาก รู้จักกันดีอย่างแพร่หลายในวงพุทธศาสนิกทั่วไปนั้นในนามว่าพระไตรปิฎก

พระธรรมวินัยทั้งหมดเป็นไปเพื่อพระนิพพาน เพื่อทางตรัสรู้คือยกภาวะจากปุถุชนขึ้นสู่ความเป็นอริยบุคคล และทางที่จะขึ้นสู่ความเป็นพระอริยบุคคลได้นั้นก็คือเข้าใจอริยสัง 4 กำหนดอริยสัง 4 ได้ จะเห็นได้

จากพระสูตรหลายสูตรที่พระพุทธเจ้าทรงยกขึ้นแสดงให้แก่เวไนยสัตว์ฟัง ตรัสคาถาหนึ่งคาถา ผู้ฟังกำหนด อริยสัจ 4 ได้ เข้าถึงกระแสพระอริยบุคคล ในการศึกษาพระพุทธพจน์ให้เข้าใจเข้าถึงอริยสัจ 4 ได้นั้น พระโบราณจารย์ท่านได้วางแบบแผนให้เราได้ศึกษา

พระมหากัจจายนเถระท่านได้แต่งคัมภีร์ที่จะนำเวไนยสัตว์ให้เข้าถึงอริยสัจ 4 เป็นคัมภีร์ที่อธิบายความ พระพุทธพจน์ได้อย่างดี เรียกว่าเนตติปกรณ เป็นคัมภีร์ที่พระสังคีติกาจารย์ยกขึ้นสู่การสังคายนาและพระผู้มีพระภาคทรงอนุโมทนา พระธรรมกถึกได้ใช้เป็นแบบแผนในการอธิบายความพระพุทธพจน์ให้ผู้ฟังได้เข้าใจ อริยสัจ 4 ได้ง่าย โดยเนื้อหาของคัมภีร์แบ่งออกเป็น หาระ 16 นยะ 5 สาสนปฏิฐาน 16 หรือ 28 โดยเฉพาะ จตุพยุหหารซึ่งเป็นหนึ่งในหาระทั้ง 16 ได้แยกอธิบายพระพุทธพจน์ออกเป็น 4 ชั้นตอน คือ เนรุตตะ การอธิบายความที่มาของบทบาทด้วยหลักไวยากรณ์ อธิปายะ การแสดงความประสงค์หรือจุดมุ่งหมายในการแสดงธรรมของพระพุทธเจ้าแต่ละครั้ง เทสนานิทาน นำเรื่องราวในการแสดงพระธรรมเทศนานั้นมากล่าว โดยอ้างถึงบุคคล สถานที่ ปุพพาปรานุสนธิ การเชื่อมโยงพระสูตรหน้ากับพระสูตรหลัง คำหน้ากับคำหลังให้เชื่อมถึงกัน

กล่าวโดยเฉพาะพระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่รวบรวมพระธรรมเทศนาใน ส่วนที่เป็นคาถาประพันธ์เอาไว้โดยแยกออกเป็นวรรค ได้ 26 วรรคและตั้งชื่อวรรคตามเนื้อหาในวรรค เช่น ยมกวรรค เป็นหมวดคาถาที่กล่าวเป็นคู่กันไป บุพผวรรค เป็นหมวดคาถาที่เปรียบเทียบพระธรรมเทศนาที่ตรัส หรือข้อปฏิบัติธรรมที่เปรียบกับดอกไม้ ภิกขุวรรค เป็นหมวดคาถาที่ตรัสโดยยกเอาภิกษุขึ้นเป็นข้อแสดง และในแต่ละวรรคนั้น ก็มีชื่อเรื่องกำกับไว้ รวมเรื่องราวในธรรมบททั้งหมดได้ 302 เรื่องซึ่งพระอรธกถาจารย์ได้ รวบรวมเนื้อหาเกี่ยวกับการอธิบายความในแต่ละเรื่องนั้นไว้เป็นลำดับสืบต่อกันมา จนเมื่อถึงการสังคายนาร้อย กรองเรียบเรียงพระธรรมวินัยจตุตถการเป็นคัมภีร์ที่สี่ลังกา หรือเกาะสิงหล พระพุทธพจน์ทั้งพระไตรปิฎก อรรถ กถา ฎีกา ได้ถูกบันทึกเป็นภาษาสิงหล

พระพุทธโฆสจารย์ นักปราชญ์พระพุทธศาสนาผู้มีชื่อเสียงในฝ่ายเถรวาทผู้เชี่ยวชาญในพระไตรปิฎก และอรรถกถา ได้เดินทางไปยังเกาะลังกาเมื่อประมาณปีพุทธศักราช 956 เพื่อปริวรรตคัมภีร์พุทธศาสนาจาก ภาษาสิงหลกลับมาเป็นภาษามคธ ในช่วงระยะเวลานั้นเองท่านได้แต่งคัมภีร์อรรถกถาโดยยึดเอาโครงจากอรรถ กถาเดิมมาอธิบายพระไตรปิฎก เช่น คัมภีร์อรรถกถาอธิบายความพระวินัยปิฎก สมันตปาสาทิกา คัมภีร์อรรถ กถาอธิบายความพระสุตตันตปิฎกชื่อ สุมังคลวิสาลินี ปปัญจสูทนี สารัตถปกาสินี เป็นต้น คัมภีร์อรรถกถา อธิบายความ พระอภิธรรมปิฎกชื่อ อัญญาสาลินี สัมโมหวิโนทนี และปรมัตถทีปนี และแต่งปกรณวิเสสขึ้นอธิบาย ความพระไตรปิฎกโดยย่อชื่อว่าวิสุทธิมรรค และในช่วงเวลานี้เองท่านพระพุทธโฆสจารย์ ได้ทำการแต่งอรรถ กถา พระธรรมบทขึ้นเรียกว่า ธรรมปทัฏฐกถา โดยเพิ่มเนื้อหาคำอธิบายได้น่าสนใจ ส่วนใหญ่กล่าวถึงบุคคลที่ พระพุทธเจ้าปรารภตรัสพระธรรมเทศนา สถานที่ประทับขณะตรัสพระธรรมเทศนานั้น ๆ ทั้งยังบรรยายสภาพ ภูมิประเทศ วัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม ของชนชาวชมพูทวีปในครั้งพุทธกาลได้อย่างดีเยี่ยม ในตอนท้ายของ แต่ละเรื่องราวจะกล่าวบทสรุปผลของพระธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ เช่น ในเวลาจบคาถาการตรัส รู้ธรรมได้มีแก่สัตว์แปดหมื่นสี่พัน ทำให้คัมภีร์ธรรมปทัฏฐกถากลายเป็นที่สนใจ เป็นที่น่านักศึกษาค้นคว้าอย่าง กว้างขวาง โดยเฉพาะยมกวรรค ซึ่งเป็นวรรคที่กล่าวถึงหมวดธรรมที่เป็นคู่กัน เช่น บุญกับบาป ดีกับชั่ว เวกกับ

การไม่มีเวร พระธรรมกถึกในยุคต่อ ๆ มานำไปเป็นแบบในการเผยแผ่พระศาสนา แสดงธรรมเทศนาให้ศาสนิกชนได้รับฟัง เกิดความเลื่อมใสศรัทธากันอย่างแพร่หลาย ยกตัวอย่างเช่น นิโครธสามเณร (อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย: วิ.มหา.อ.(บาลี); 1/43) ยกคาถาในอัปมาทวรรคขึ้นแสดงให้พระเจ้าอโศกมหาราชฟัง ทำให้พระองค์ถึงกับเกิดศรัทธาเลื่อมใส ประทานนิตยภัตถวายแต่ภิกษุหกหมื่นรูปเป็นประจำทุกวัน แม้กระทั่งทางคณะสงฆ์ไทยได้ใช้คัมภีร์ธัมมปทัฏฐกถาเป็นหลักสูตรในการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ชั้นประโยค 1-2 ถึง ประโยค ป.ธ.6

ผู้วิจัยได้เลือกวิเคราะห์การอธิบายความธัมมปทัฏฐกถา ยมกวรรคตามแนวจุดพยุหหาระในเนติปกรณ์ ด้วยเห็นว่าพระพุทโธสมาจารย์ท่านนำคาถาธรรมบทในแต่ละเรื่องมาขยายความออกโดยพิสดารและใกล้เคียงกับหลักจุดพยุหหาระมากที่สุด เพราะในแต่ละเรื่องของธรรมบทท่านยกบุคคลที่พระพุทธเจ้าปรารภถึง ในขณะที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ สถานที่หนึ่ง ๆ ด้วยหลักเทศนานิทาน พระพุทธเจ้าทรงมุ่งหมายประสงค์จะแสดงธรรมโปรดบุคคลนั้น ๆ ทำให้เกิดผลลัพท์ เช่น เป็นพระโสดาบันบ้าง เป็นผู้เข้าถึงพระรัตนตรัยบ้าง ทั้งในตัวคัมภีร์ธัมมปทัฏฐกถาเองก็ยังอธิบายความในคาถาธรรมบทออกมาเรียกว่าแก้อรธโดยหลักเนรุตตะอีกทั้งเนื้อหาในแต่ละคาถาก็เชื่อมโยงถึงกันเพราะจัดอยู่ในวรรคเดียวกันได้อย่างดี อีกประการหนึ่ง ในยมกวรรคนี้ถือเป็นวรรคแรก มีเนื้อหาสาระน่าสนใจ และยังไม่มีผู้ใดทำการวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้เมื่อทำสำเร็จก็จะได้ใช้เป็นแนวทางให้ผู้คนค้นคว้าในภายหลัง เนื้อหาในวรรคนี้ มีความใกล้เคียงกับกับวิถีการดำเนินชีวิตของสังคมไทยหรือสังคมต่างชาติในยุคปัจจุบัน นอกจากจะเป็นหลักฐานทางวิชาการแล้ว ยังเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนของสาธุชนได้อีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพระพุทธพจน์ในธัมมปทัฏฐกถา ยมกวรรค
2. เพื่อศึกษาหลักจุดพยุหหาระในคัมภีร์เนติปกรณ์
3. เพื่อวิเคราะห์การอธิบายความพระพุทธพจน์ในธัมมปทัฏฐกถา ยมกวรรค ตามหลักจุดพยุหหาระในคัมภีร์เนติปกรณ์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพด้านเอกสาร (Documentary Research) และเชิงพรรณนา (Descriptive Research) โดยมีวิธีการดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 รวบรวมข้อมูลคาถาธรรมบทที่ปรากฏในคัมภีร์ธัมมปทัฏฐกถา ยมกวรรค ฉบับภาษาบาลี และฉบับแปลเป็นภาษาไทย

ขั้นตอนที่ 2 นำข้อมูลที่ได้จากแหล่งปฐมภูมิมาศึกษา วิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์การอธิบายคาถาธรรมบทที่ปรากฏในธัมมปทัฏฐกถา ยมกวรรค ตามหลักจุดพยุหหาระในเนติปกรณ์

ขั้นตอนที่ 4 สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

ผลการวิจัย

1. **คัมภีร์ธัมมปัทฏฐกถา ยมกวรรค** เป็นคัมภีร์อรรถกถาที่ขยายความคัมภีร์พระไตรปิฎกขุททกนิกายธรรมบท ปรณาโดยพระพุทโธสาจารย์ ราวพุทธศตวรรษที่ 9 เนื้อหาในวรรคนี้ตั้งชื่อวรรคตามหมวดธรรมที่แสดงเป็นคู่ซึ่งมีเนื้อหาตรงกันข้ามกัน เช่น ความดี กับความชั่ว มีทั้งหมด 14 เรื่อง มีเรื่องพระจักขุบาลเถระเป็นต้น (อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: ชุ.ธ.อ.(บาลี); 7) มีคาถาทั้งหมด 20 คาถา โดยแบ่งโครงสร้างเนื้อหาออกเป็น 6 ส่วน คือ 1. อารัมภกถา คือ คำกล่าวปรารภเรื่อง หมายถึงคำปรารภเริ่มเรื่องว่า พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่ไหน ทรงปรารภใคร จึงได้ตรัสพระธรรมเทศานี้ หรือตรัสพระธรรมบทคาถานั้น ๆ เป็นส่วนประกอบที่สำคัญในส่วนเบื้องต้น 2. ปัจจุบันวัตถุ คือ เรื่องที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน หมายถึงการนำเหตุการณ์หรือเรื่องราวต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดขึ้นในสมัยพุทธกาล ซึ่งเป็นเหตุให้พระพุทธเจ้าทรงปรารภยกขึ้นมาตรัสคาถาธรรมบทนั้น ๆ โดยส่วนมากเป็นประวัติของบุคคลบ้าง เทวดาบ้าง มารบ้าง พรหมบ้าง สัตว์เดรัจฉานบ้าง หรืออาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า มีเรื่องพุทธประวัติ ประวัติพระเถระ ประวัติพระเถรี ประวัติสามเณร ประวัติสามเณรี ประวัติภิกษุทั่วไป ประวัติอุบาสก ประวัติอุบาสิกา ประวัติของนักบวชในลัทธิภายนอกพระพุทธศาสนา ประวัติพระราชา ประวัติพระเทวี ประวัติของบุคคลทั่วไปทั้งผู้ใหญ่และเด็ก ประวัติเทวดา ประวัติเปรต ประวัติพวกอมุขย์ และประวัติพวกสัตว์เดรัจฉาน 3. อดีตวัตถุ คือ เรื่องที่เคยเกิดมาแล้วในอดีตชาติ หมายถึงพระพุทธเจ้าตรัสเล่าเรื่องเพื่อแสดงให้เห็นความสัมพันธ์กับเรื่องปัจจุบัน พระอรรถกถาจารย์จะนำมาเล่าแทรกไว้ในเรื่องนั้น ๆ บางเรื่องก็แสดงไว้ บางเรื่องก็ไม่แสดงไว้ โดยส่วนมากเป็นเรื่องชาดก เกี่ยวกับการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ในชาติต่าง ๆ หรือเป็นเรื่องบุพกรรมของพระพุทธเจ้าหรือของพระสาวก เนื้อหานำมาจากพระวินัยปิฎกบ้าง พระสุตตันตปิฎกบ้าง จากอรรถกถาชาดกบ้าง จากเรื่องในอรรถกถาธรรมบทด้วยกันบ้าง เพื่อเป็นอุทาหรณ์ในเรื่องนั้น ๆ 4. คาถา หมายถึง พระคาถาพุทธพจน์ที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้โดยตรง แต่ก่อนที่เข้าสู่คาถานั้น พระอรรถกถาจารย์จะเล่าเรื่องของบุคคลนั้นแล้วแสดงพฤติกรรมตามความที่จะมีในพระคาถา เสร็จแล้วจึงเป็นพระคาถาพุทธพจน์ ท่านจะแสดงไว้ตามลำดับนั้น 5. ไวยากรณ์ เมื่อแสดงพระคาถาพุทธพจน์จบแล้ว ต่อจากนั้นเป็นแก้อรรถหรืออธิบายธรรมที่ปรากฏในคาถานั้น ๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น บางเรื่องอาจนำอดีตนิทานมาแสดงไว้ต่อท้ายก็มี เพื่อเป็นการประกอบเรื่องทีละประกอบคาถาหรือเล่าเรื่องความสัมพันธ์ของบุคคลในอดีตกับปัจจุบัน 6 สรุป ในตอนท้ายของอรรถกถาธรรมบทแต่ละเรื่อง พระอรรถกถาจารย์สรุปเรื่องนั้น ๆ ไว้ว่า ผลแห่งการแสดงธรรมของพระพุทธเจ้าครั้งนั้น ผลเป็นอย่างไร โดยส่วนมากผู้ที่เป็นต้นเหตุให้พระพุทธเจ้าแสดงเรื่องนั้น จะบรรลุโสดาปัตติผล และพระธรรมเทศานั้นยังมีประโยชน์แก่เทวดาและมนุษย์เป็นจำนวนมาก (อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: ชุ.ธ.อ.(ไทย); 7/(16))

2. **หลักจตุพยุหหาระในคัมภีร์เนตติปกรณ์** เป็นหลักหาระที่ 6 ในจำนวนทั้งหมด 16 หาระในคัมภีร์เนตติปกรณ์ซึ่งปรณาโดยพระมหาจักจายนเถระผู้เป็นพุทธสาวกเป็นเอตทัคคะในด้านขยายความย่อให้พิศดาร

เนื้อหาในคัมภีร์แบ่งเป็น 3 ส่วน หลัก คือ 1.หาระ 16 2.นัย 5 3.สาสนปฏิฐาน 16 และ 28 โดยหลักหาระเป็นการอธิบายความพระพุทฺพจน์ด้านพยัญชนะและอรรถะเพื่อกำจัดความไม่รู้ ความลึกลับสงสัย และความเข้าใจคลาดเคลื่อนในพระสัทธรรม จตุพหูหาระ หมายถึงการอธิบายความพระพุทฺพจน์ด้านหาระโดยใช้วิธีการ 4 วิธีการ คือ

1.เนรุตตะ คือ การนำบทบาลีพระพุทฺพจน์มาตั้งรูปวิเคราะห์เพื่อหาความหมายที่ต้องการ หรือความหมายที่ชัดเจนถูกต้องมากที่สุดในพระพุทฺพจน์นั้น ตรงตามคำบาลีทำให้เข้าใจบทพยัญชนะได้ไม่ผิดพลาดคลาดเคลื่อน 2.อธิปายะ คือ จุดมุ่งหมายในการตรัสพระพุทฺพจน์นั้นของพระพุทฺเจ้าหรือของสาวกเพื่อกำจัดความสงสัย ซึ่งจุดมุ่งหมายหลักก็คือการนำเวไนยสัตว์ออกจากทุกข์นั่นเอง 3.เทศนานิทาน คือ เหตุของการตรัสพระพุทฺพจน์นั้น เหตุนั้นมีหลากหลาย แล้วแต่ว่าพระพุทฺเจ้าทรงปรารภเรื่องใดเป็นหลักแล้วทรงแสดงพระธรรมเทศนานั้น 4.ปุพฺพปาปานุสนธิ คือ การเชื่อมโยงพระพุทฺพจน์นั้น โดยการเชื่อมโยงพระพุทฺพจน์ข้างหน้า กับข้างหลังในเรื่องที่ตรัสนั้น หรือ เชื่อมโยงพระพุทฺพจน์ที่ตรัสไว้ก่อนหน้ากับพระพุทฺพจน์ที่ตรัสไว้ข้างหลังพระพุทฺพจน์นี้ และการเชื่อมโยงบทต่าง ๆ ในพระพุทฺพจน์นั่นเอง

เนตติปริกฤษณ์ทำให้เกิดความมั่นใจได้ว่า พยัญชนะไม่ผิดพลาด เพราะต้องนำพยัญชนะไปเทียบเคียงกับพระไตรปิฎกที่ขึ้น สูการสังคายนา หากบาลีไม่ตรงกันก็ต้องทิ้งไป ถือเอาเฉพาะบทพยัญชนะที่ตรงกับพระไตรปิฎก เท่านั้น ทำให้หมดความสับสนด้านพยัญชนะว่า พยัญชนะใดถูกหรือผิด เหมาะหรือไม่เหมาะ อรรถะไม่ผิดพลาด เพราะมีการสงเคราะห์ ตรวจสอบ ทวนสอบ ให้ลงกันได้กับ หลักธรรมสำคัญ คือ ไม่ออกนอกแนวอริยสัจ 4 ไม่ออกนอกแนวกระบวนการแห่งเหตุปัจจัยตาม แนวปฏิจจสมุปบาท ซึ่งประกอบด้วย 2 สายเท่านั้น คือ สมุทวาระกับนิโรธวาระ ไม่ออกนอกแนวการปฏิบัติตามหลักอริยมรรคมีองค์ 8 เนื่องจากเป็นอริยสัจข้อที่ 4 และเป็นเรื่องที่ต้องยกขึ้นแสดงเป็นกรณีพิเศษ ไม่มีเรื่องอิตตาตัวตนเข้ามาเกี่ยวข้อง เป็นแต่สภาวะธรรมที่เป็นไปตามเหตุปัจจัย สามารถชำระล้างกิเลสได้อย่างแน่นอน เริ่มต้นจากการชำระล้างความเห็นผิดในสิ่งที่มีอยู่จริง ละความ ลึกลับสงสัยในธรรม และละการปฏิบัติที่ออกนอกแนวอริยมรรคทั้งหลาย คือ ละสักกายทิฎฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส มุ่งนำเข้าสู่โสดาปัตติมรรค

การอธิบายพระพุทฺพจน์ให้หยั่งลงสู่หลักอริยสัจ 4 เป็นการดำเนินตามแนวทางที่พระพุทฺองค์ทรงปฏิบัติมา เพื่อให้เวไนยสัตว์เข้าใจธรรมะอย่างถ่องแท้ การรู้แจ้งอริยสัจ 4 จะนำไปสู่การบรรลุโสดาปัตติมรรค และเป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิบัติธรรมเพื่อเข้าถึงพระนิพพาน การอธิบายให้เกิดผลดี ผู้ศึกษาควรมีความรู้พื้นฐานในด้านภาษาบาลี ปรมาัตถธรรม เนตติปริกฤษณ์ พระไตรปิฎก และอรรถกถา รวมถึงหลักธรรมสำคัญอื่นๆ ในพระพุทฺศาสนา

3. วิเคราะห์การอธิบายความพระพุทฺพจน์ในธัมมปทัฏฐกถา ยมกวรรค ตามหลักจตุพหูหาระในคัมภีร์เนตติปริกฤษณ์ นำหลักจตุพหูหาระมาวิเคราะห์การอธิบายความพระพุทฺพจน์ในธัมมปทัฏฐกถา ยมกวรรค 14 เรื่อง พอสรุปได้ ดังนี้

1. เรื่องพระจักขุบาลเถระ ((อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย: ช.ธ.อ.(บาลี); 1/3)

ก. **หลักเนรุตตะ** คือ ตั้งรูปวิเคราะห์หาความหมายที่ต้องการของบทต่าง ๆ เช่น บทว่า มโนปุพฺพงฺคมา เป็นศัพท์ที่เข้าสมาสแล้ว แยกออกเป็น 3 คำ คือ มน+ปุพฺ+คฺม มน ท่านแสดงไว้ในคัมภีร์อภิธานปิทีปิกา คาถาที่ 1148 ว่า มน ศัพท์ใช้ในอรรถว่า อุปป คือ น้อย นิดหน่อย ดุจในประโยคว่า มน วุฬโห อโหสิ จัดเป็น ศัพท์ประเภทนิบาต และในคาถาที่ 152 แสดงความหมายของ มน ศัพท์ แปลว่า จิต ใจ มนัส มีวิเคราะห์ว่า มน ตี ขานาตีติ มโน (มน) สภาพที่รับรู้ชื่อว่า มนะ มาจาก มน ธาตุ ในอรรถว่า รู้ อัจฉัย

ข. **หลักอธิปายะ** จุดมุ่งหมายในการตรัสพระพุทธพจน์ในเรื่องพระพระจักขุบาลนี้ ก็เพื่อบรรเทา ความสงสัยของภิกษุทั้งหลายผู้ยกโทษว่าพระจักขุบาลทำปาณาติบาต

ค. **หลักเทศนานิทาน** เหตุของพระพุทธพจน์นี้ คือ พระพุทธเจ้าตรัสปรารภพระจักขุบาล ขณะประทับ อยู่ในเมือสาวัตถี ถือนิสสัยชกัณฐคังคจนาบอดพร้อมทั้งบรรลพพระอรหันต์ เมื่อกลับมาเฝ้าพระพุทธเจ้า ได้ บำเพ็ญสมณธรรมเดินจงกรมเหยียบแมลงค่อมทอง ภิกษุที่เดินทางมาเฝ้าพระพุทธเจ้าพบเห็นเข้าจึงกล่าวตำหนิ ท่านต่อหน้าพระพระพักตร์พระพุทธเจ้า

ง. **หลักปุพฺพปาปราณฺสนธิ** ได้นำข้อความในพระพุทธพจน์ทั้งข้างหน้าข้างหลังมาอธิบายให้สอดคล้อง กันเพื่อให้ทราบเนื้อความชัดเจนยิ่งขึ้น และนำพระพุทธพจน์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ทั้ง ก่อนหน้าและหลังพระพุทธพจน์นี้มาเชื่อมโยง อีกทั้งได้ทำการเชื่อมโยงบทต่าง ๆ ในพระพุทธพจน์ให้เข้าใจ วิธีการใช้คำศัพท์แต่ละคำได้ลงตัวยิ่งขึ้น

2. เรื่องมัญญกุณฑลิมานพ (อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย: ชุ.ธ.อ.(บาลี); 1/23)

ก. **หลักเนรุตตะ** คือ ตั้งรูปวิเคราะห์หาความหมายที่ต้องการของบทต่าง ๆ เช่น บทว่า อนุปายินิ ไป ตาม ติดตาม มีวิเคราะห์ว่า อนุปยตีติ อนุปายินิ ผู้ไปตาม ชื่อว่า อนุปายินิ มาจาก อนุ + ปย ธาตุในอรรถ คติย (ไป) ณี ปัจฉัย (อติถิลิงค์ เป็น อินิ)

ข. **หลักอธิปายะ** จุดมุ่งหมายในการตรัสพระพุทธพจน์ในเรื่องมัญญกุณฑลิมานพนี้ ก็เพื่อบรรเทา ความสงสัยของพราหมณ์และมหาชน ผู้ทูลถามถึงการทำให้เพียงใจให้เลื่อมใสในพระพุทธเจ้าแล้วบังเกิดในสวรรค์ ชั้นดาวดึงส์

ค. **หลักเทศนานิทาน** เหตุของการตรัสพจน์นี้คือ พระพุทธเจ้าตรัสปรารภมัญญกุณฑลิมานพ ขณะ ประทับอยู่ในเมือสาวัตถี มัญญกุณฑลิมานพอาศัยบิดาผู้ตระหนี่จึงผู้ไม่เคยทำบุญ ทำให้เพียงใจให้เลื่อมใสใน พระพุทธเจ้าก่อนตาย แล้วได้ไปบังเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

ง. **หลักปุพฺพปาปราณฺสนธิ** ได้นำข้อความในพระพุทธพจน์ทั้งข้างหน้าข้างหลังมาอธิบายให้สอดคล้อง กันเพื่อให้ทราบเนื้อความชัดเจนยิ่งขึ้น และนำพระพุทธพจน์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ทั้ง ก่อนหน้าและหลังพระพุทธพจน์นี้มาเชื่อมโยง อีกทั้งได้ทำการเชื่อมโยงบทต่าง ๆ ในพระพุทธพจน์ให้เข้าใจ วิธีการใช้คำศัพท์แต่ละคำได้ลงตัวยิ่งขึ้น

3. เรื่องพระติสสเถระ (อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย: ชุ.ธ.อ.(บาลี); 1/35)

ก. **หลักเนรุตตะ** คือ ตั้งรูปวิเคราะห์หาความหมายที่ต้องการของบทต่าง ๆ เช่น เวร ในคัมภีร์ อภิธาน์ปทีปิกา คาถาที่ 84 แปลว่า บาป อกุศล เวร แสดงรูปวิเคราะห์ว่า วิรูปเนน อรติ คจฉตีติ เวร กรรมที่เป็นไปโดยนารีงเกียจ ชื่อว่า เวระ มาจาก วิ + อร ธาตุ ในอรรถว่า ไป

ข. **หลักอธิปายะ** จุดมุ่งหมายในการตรัสพระพุทธพจน์ในเรื่องพระติสสเถระนี้ ก็เพื่อบรรเทาความสงสัยของภิกษุทั้งหลายผู้ทูลเรื่องพระติสสเถระว่ายากสอนยาก ไม่ขอขมาโทษภิกษุที่ตนล่วงละเมิด

ค. **หลักเทศนานิทาน** เหตุของพระพุทธพจน์นี้ คือ พระพุทธเจ้าตรัสปรารภพระติสสเถระ ผู้มีมานะถือตัวว่าเป็นพระญาติพระพุทธเจ้า ตนบวชใหม่ก็ไม่ยอมทำวัตรปฏิบัติที่เหมาะสมกับพระมหาเถระที่มายังอุปัฏฐานศาลา ไม่ทำปฏิสันถารแก่ภิกษุใหม่

ง. **หลักปุพพาปราณสนธิ** ได้นำข้อความในพระพุทธพจน์ทั้งข้างหน้าข้างหลังมาอธิบายให้สอดคล้องกันเพื่อให้ทราบเนื้อความชัดเจนยิ่งขึ้น และนำพระพุทธพจน์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ทั้งก่อนหน้าและหลังพระพุทธพจน์นี้มาเชื่อมโยง อีกทั้งได้ทำการเชื่อมโยงบทต่าง ๆ ในพระพุทธพจน์ให้เข้าใจวิธีการใช้คำศัพท์แต่ละคำได้ลงตัวอย่างขึ้น

4. **เรื่องนางยักษิณีชื่อว่ากาลิ** (อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: ขุ.ธ.อ.(บาลี); 1/42)

ก. **หลักเนรุตตะ** คือ ตั้งรูปวิเคราะห์หาความหมายที่ต้องการของบทต่าง ๆ เช่น บทว่า ธมโม ในคัมภีร์ อภิธาน์ปทีปิกา คาถาที่ 85 แสดงว่า ธมม ศัพท์ แปลว่า ธรรม บุญความดี กุศล แสดงรูปวิเคราะห์ว่า ธรตีสพพนติ ธมม กรรมที่ทรงไว้ซึ่งความดีทุกอย่าง ชื่อว่า ธัมมะ มาจาก ธร ธาตุ ในอรรถว่า ทรงไว้ รมมปัจจย และในคาถาที่ 94 แปลว่า ธรรม สภาพที่ทรงไว้ แสดงรูปวิเคราะห์ว่า ธรตีสติ ธมโม สภาพที่ทรงไว้ ชื่อว่า ธัมมะ มาจาก ธร ธาตุ ในอรรถว่า ทรง รมมปัจจย

ข. **หลักอธิปายะ** จุดมุ่งหมายในการตรัสพระพุทธพจน์ในเรื่องนางยักษิณีชื่อว่ากาลินี้เพื่อระงับเวรของนางยักษิณีและกุลธิดาไม่ให้จองเวรกันต่อไป และในเวลาจบพระพุทธพจน์นางยักษิณีก็บรรลุโสดาปัตติผล

ค. **หลักเทศนานิทาน** เหตุของพระพุทธพจน์นี้ คือ พระพุทธเจ้าตรัสปรารภหญิงหมั้นคนหนึ่ง ซึ่งจองเวรกันไม่มีที่สิ้นสุดหลายภพหลายชาติ จนกระทั่งไปเกิดเป็นกุลธิดา ฝ่ายคู่เวรไปเกิดเป็นนางยักษิณีชื่อว่ากาลิ

ง. **หลักปุพพาปราณสนธิ** ได้นำข้อความในพระพุทธพจน์ทั้งข้างหน้าข้างหลังมาอธิบายให้สอดคล้องกันเพื่อให้ทราบเนื้อความชัดเจนยิ่งขึ้น และนำพระพุทธพจน์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ทั้งก่อนหน้าและหลังพระพุทธพจน์นี้มาเชื่อมโยง อีกทั้งได้ทำการเชื่อมโยงบทต่าง ๆ ในพระพุทธพจน์ให้เข้าใจวิธีการใช้คำศัพท์แต่ละคำได้ลงตัวอย่างขึ้น

5. **เรื่องภิกษุชาวเมืองโกสัมพี** (อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: ขุ.ธ.อ.(บาลี); 1/42)

ก. **หลักเนรุตตะ** คือ ตั้งรูปวิเคราะห์หาความหมายที่ต้องการของบทต่าง ๆ เช่น บทว่า เมธคา แปลว่า การถกเถียง การทะเลาะวิวาท ในคัมภีร์อภิธาน์ปทีปิกาสุจิ แสดงรูปวิเคราะห์ไว้ว่า อตตโน นิสสยณจ ปรณจ

เมธมานอ คจฉตติ เมธโค ย่อมเบียดเบียนที่อาศัยของตนและผู้อื่นไป ชื่อว่า เมธคะ ส่วนในคัมภีร์อภิธานวรรณนา แสดงรูปวิเคราะหว่า เมธติ หีสตติ เมธคา การทะเลาะที่เบียดเบียนกัน ชื่อว่า เมธคา มาจาก เมธ ธาตุ ในอรรถ หีสาสงคเมสุ (เบียดเบียน สงเคราะห์) และ คมฺ ธาตุ ในอรรถ คตฺมฺหิ (ไป)

ข. หลักอธิปายะ จุดมุ่งหมายในการตรัสพระพุทฺพจนในเรื่องภิกษุชาวเมืองโกสัมพีนี้ ก็เพื่อกล่าวสอนภิกษุชาวเมืองโกสัมพีผู้ก่อความทะเลาะวิวาทกัน เมื่อเกิดความละอายหมอบกราบแทบพระบาทของพระพุทฺพเจ้า

ค. หลักเทศนานิทาน เหตุของพระพุทฺพจนนี้ คือ พระพุทฺพเจ้าตรัสปรารภภิกษุชาวเมืองโกสัมพีผู้ก่อความวิวาทกัน แม้พระพุทฺพเจ้าตรัสให้สามัคคีกันก็ได้กระทำตาม

ง. หลักปุพฺพปธานุสนธิ ได้นำข้อความในพระพุทฺพจนทั้งข้างหน้าข้างหลังมาอธิบายให้สอดคล้องกันเพื่อให้ทราบเนื้อความชัดเจนยิ่งขึ้น และนำพระพุทฺพจนที่ปรากฏในพระไตรปิฎกที่พระพุทฺพเจ้าตรัสไว้ทั้งก่อนหน้าและหลังพระพุทฺพจนนี้มาเชื่อมโยง อีกทั้งได้ทำการเชื่อมโยงบทต่าง ๆ ในพระพุทฺพจนให้เข้าใจวิธีการใช้คำศัพท์แต่ละคำได้ลงตัวยิ่งขึ้น

6. เรื่องพระมหากาลเถระ ((อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย: ชุ.ธ.อ.(บาลี); 1/61)

ก. หลักเนรุตตะ คือ ตั้งรูปวิเคราะหหาความหมายที่ต้องการของบทต่าง ๆ เช่น บทว่า สุภานุปสฺสึ แปลว่า ตามเห็นว่างาม มาจาก สุภ+อนุปสฺสึ สุภ ศัพท์ มีความหมายว่างาม มีวิเคราะหตามลำดับดังนี้ 1. โสภตติ สุภ ผู้งาม ชื่อว่า สุภ มาจาก สุภ ธาตุ ในอรรถ โสภณ (งาม) 2. สุภตติ สุภ (แปลอย่างเดียวกัน) 3. สุนฺทเรน สภาเวน ภวตติ สุภ มีโดยสภาวะที่งาม ชื่อว่า สุภ มาจาก สุ+ภ ธาตุ ในอรรถว่า มี, อนุปสฺสึ มาจาก อนุ+ทิส ธาตุ ในอรรถ เปกฺขณ (เห็น เพ่ง มอง) แปลง ทิส เป็น ปสฺส มีวิเคราะหว่า สุภ อารมณฺณ อนุปสฺสตีติ สุภานุปสฺสึ ผู้ตามเห็นซึ่งอารมณฺณว่างาม ชื่อว่า สุภานุปสฺสึ ลง ณี ปัจจัย มีรูปเป็น สุภานุปสฺสึ เพราะลง อํ พุติยาวิภตติ

ข. หลักอธิปายะ จุดมุ่งหมายในการตรัสพระพุทฺพจนในเรื่องพระจุฬกาลและพระมหากาลนี้ ก็เพื่อบรรเทาความสงสัยของภิกษุทั้งหลายผู้วิจารณ์พระมหากาลว่าเหมือนพระจุฬกาล และตำหนิเหตุที่พระพุทฺพเจ้าอนุญาตให้พระมหากาลอยู่อนุโมทนา ด้วยเกรงว่าจะถูกภรรยาเฝ้าจับสีก

ค. หลักเทศนานิทาน เหตุของพระพุทฺพจนนี้ คือ พระพุทฺพเจ้าตรัสปรารภพระจุฬกาลและพระมหากาลชาวเมืองเสตัพพะ โดยพระจุฬกาลตามเห็นอารมณฺณว่างาม ส่วนพระมหากาลตามเห็นอารมณฺณว่าไม่งาม

ง. หลักปุพฺพปธานุสนธิ ได้นำข้อความในพระพุทฺพจนทั้งข้างหน้าข้างหลังมาอธิบายให้สอดคล้องกันเพื่อให้ทราบเนื้อความชัดเจนยิ่งขึ้น และนำพระพุทฺพจนที่ปรากฏในพระไตรปิฎกที่พระพุทฺพเจ้าตรัสไว้ทั้งก่อนหน้าและหลังพระพุทฺพจนนี้มาเชื่อมโยง อีกทั้งได้ทำการเชื่อมโยงบทต่าง ๆ ในพระพุทฺพจนให้เข้าใจวิธีการใช้คำศัพท์แต่ละคำได้ลงตัวยิ่งขึ้น

7. เรื่องพระเทวทัต ((อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย: ชุ.ธ.อ.(บาลี); 1/70)

ก. หลักเนรุตตะ คือ ตั้งรูปวิเคราะหหาความหมายที่ต้องการของบทต่าง ๆ เช่น อนิกฺกสาโว ยังมีกิเลสจุนน้ำฝาด มีกิเลสจุนน้ำฝาดออกแล้วหามีได้ มีวิเคราะหตามลำดับ ดังนี้ 1. ปัญจมีตุลยาธิกรณพหุพิทิสมาส วิ. นิกฺขนฺโต กสาโว ยสฺมา โส นิกฺกสาโว กิเลสจุนน้ำฝาดออกไปแล้วจากผู้ใดผู้นั้นชื่อว่า มีกิเลสจุนน้ำฝาดออก

แล้ว (ไม่มีกิเลส) 2.นบุพพทพหุพิหิสมาส วิ. นตถิ ตสส นิกกสาโวติ อนิกกสาโว กิเลสจุน้ำฝาดออกไปแล้วของเขา ไม่มี เหตุนั้น เขาเชื่อว่า มีกิเลสจุน้ำฝาดออกไปแล้วไม่มี (ยังมีกิเลสจุน้ำฝาด)

ข. หลักอธิปายะ จุดมุ่งหมายในการตรัสพระพุทฺธพจน์ในเรื่องพระเวททัตนี้ ก็เพื่อบรรเทาความสงสัยของภิกษุผู้มีปกติอยู่ในทิวเขาเมืองราชคฤห์ ผู้ทูลเรื่องพระเวททัตน์ง่มผ้ากาสาვეที่มีค่ามาจากแคว้นคันธาระซึ่งไม่สมควรแก่ตน

ค. หลักเทศนานิทาน เหตุของพระพุทฺธพจน์นี้ คือ พระพุทฺธเจ้าทรงปรารภการได้ผ้ากาสาვეจากแคว้นคันธาระซึ่งไม่เหมาะสมแก่ตนในเมืองราชคฤห์ของพระเวททัต

ง. หลักปุพพาปราณูสนธิ ได้นำข้อความในพระพุทฺธพจน์ทั้งข้างหน้าข้างหลังมาอธิบายให้สอดคล้องกันเพื่อให้ทราบเนื้อความชัดเจนยิ่งขึ้น และนำพระพุทฺธพจน์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกที่พระพุทฺธเจ้าตรัสไว้ทั้งก่อนหน้าและหลังพระพุทฺธพจน์นี้มาเชื่อมโยง อีกทั้งได้ทำการเชื่อมโยงบทต่าง ๆ ในพระพุทฺธพจน์ให้เข้าใจวิธีการใช้คำศัพท์แต่ละคำได้ลงตัวยิ่งขึ้น

8. เรื่องสัญญาชัยปริพาชก (อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย: ชุ.ธ.อ.(บาลี); 1/75)

ก. หลักเนรุตตะ คือ ตั้งรูปวิเคราะห์หาความหมายที่ต้องการของบทต่าง ๆ เช่น มีจฉาสงกบโปโคจรา แปลว่า ผู้มีความเห็นผิดเป็นอารมณ์ ผู้มีความเห็นผิดเป็นทางปฏิบัติ เป็นบทสมาส มีรูปวิเคราะห์ว่า มีจฉา จ สงกบโป จาติ มีจฉาสงกบโป ผู้มีความเห็นผิด ชื่อว่า มีจฉาสงกบโป, มีจฉาสงกบโป โคจโร เยสนติ มีจฉาสงกบโปโคจรา ผู้มีความเห็นผิดเป็นอารมณ์ ชื่อว่า มีจฉาสงกบโปโคจโร

ข. หลักอธิปายะ จุดมุ่งหมายในการตรัสพระพุทฺธพจน์ในเรื่องสัญญาชัยปริพาชกนี้ ก็เพื่อบรรเทาความสงสัยของพระอัครสาวกทั้งสองผู้เข้ามาทูลถึงเหตุที่สัญญาชัยปริพาชกยึดถือสิ่งที่ไม่ดีว่ามีสาระ และยึดถือสิ่งที่ดีว่ามีสาระ

ค. หลักเทศนานิทาน เหตุของพระพุทฺธพจน์นี้ คือ การปรารภไม่มาสู่สำนักของพระพุทฺธเจ้าของสัญญาชัยปริพาชกซึ่งพระอัครสาวกทั้งสองบอกให้ทราบพรรณาคณในการมาเฝ้าพระพุทฺธเจ้าแต่สัญญาชัยปริพาชกเป็นมิจฉาทิฎฐิไม่ปรารภจะอยู่เป็นอันเตวาลิกของพระพุทฺธเจ้า

ง. หลักปุพพาปราณูสนธิ ได้นำข้อความในพระพุทฺธพจน์ทั้งข้างหน้าข้างหลังมาอธิบายให้สอดคล้องกันเพื่อให้ทราบเนื้อความชัดเจนยิ่งขึ้น และนำพระพุทฺธพจน์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกที่พระพุทฺธเจ้าตรัสไว้ทั้งก่อนหน้าและหลังพระพุทฺธพจน์นี้มาเชื่อมโยง อีกทั้งได้ทำการเชื่อมโยงบทต่าง ๆ ในพระพุทฺธพจน์ให้เข้าใจวิธีการใช้คำศัพท์แต่ละคำได้ลงตัวยิ่งขึ้น

9. เรื่องพระนันทเถระ (อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย: ชุ.ธ.อ.(บาลี); 1/105)

ก. หลักเนรุตตะ คือ ตั้งรูปวิเคราะห์หาความหมายที่ต้องการของบทต่าง ๆ เช่น บทว่า อภาวิต จิตตํ (จิตที่ไม่ได้อบรม) บทว่า อภาวิต แปลว่า ที่ไม่ได้อบรม มาจาก น เป็นบทหน้า ภา ธาตุ ในอรรถว่า มี, เป็น ลง เณ ปัจจัย จุราทิกณิธาตุ ต ปัจจัย อิ อาคม แปลง ภา เป็น ภา พฤตตีต้นธาตุ แปลง น เป็น อ เพราะพยัญชนะอยู่หลัง มีรูปเป็น อภาวิต เพราะลง ลี ปฐมาวินัตติ แปลงเป็น อ เป็นบทขยาย จิตตํ

ข. หลักอธิบาย จุดมุ่งหมายในการตรัสพระพุทฺธพจน์ในเรื่องพระนันทเถระนี้ ก็เพื่อบรรเทาความสงสัยของภิกษุทั้งหลายที่ทูลถามถึงสาเหตุของพระนันทเถระเมื่อก่อนมีอาลัยในความเป็นคนุหัตถ์บอกริ้นสิกขาเมื่อทำความเพียรบรรลอรหัตต์แล้วสิ้นความอาลัยในความเป็นคนุหัตถ์

ค. หลักเทศนานิทาน เหตุของพระพุทฺธพจน์นี้ คือ การที่พระนันทเถระประพฤติพรหมจรรย์เพื่อต้องการนางเทพอัปสร ภายหลังภิกษุทั้งหลายตำหนิตาน ทำให้เกิดความละอาตปัสสิกขิตใจปฏิบัติสมณธรรมจนจิตพ้นจากอาสวะเป็นพระอรหันต์สิ้นความอาลัยในความเป็นคนุหัตถ์

ง. หลักปุพฺพปาปราณฺสนธิ ได้นำข้อความในพระพุทฺธพจน์ทั้งข้างหน้าข้างหลังมาอธิบายให้สอดคล้องกันเพื่อให้ทราบเนื้อความชัดเจนยิ่งขึ้น และนำพระพุทฺธพจน์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกที่พระพุทฺธเจาตรัสไว้ทั้งก่อนหน้าและหลังพระพุทฺธพจน์นี้มาเชื่อมโยง อีกทั้งได้ทำการเชื่อมโยงบทต่าง ๆ ในพระพุทฺธพจน์ให้เข้าใจวิธีการใช้คำศัพท์แต่ละคำได้ลงตัวอย่างขึ้น

10. เรื่องนายจุนทสุกริก (อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: ขุ.ธ.อ.(บาลี); 1/116)

ก. หลักเนรุตตะ คือ ตั้งรูปวิเคราะห์หาความหมายที่ต้องการของบทต่าง ๆ เช่น บทว่า ปาปการี (ผู้ทำบาปเป็นปกติ) เป็นบทนามกิตก์ มาจาก ปาป เป็นบทหน้า กร ธาตุ ในอรรถว่า ทำ ณี ปัจจัย มีวิเคราะห์ว่า ปาป กริตุ สิลมสสาติ ปาปการี ผู้ทำบาปเป็นปกติ ชื่อว่า ปาปการี

ข. หลักอธิบาย จุดมุ่งหมายในการตรัสพระพุทฺธพจน์ในเรื่องนายจุนทสุกริกนี้ ก็เพื่อบรรเทาความสงสัยของภิกษุทั้งหลายที่ทูลถามถึงสาเหตุของการเศร้าโศกทั้งในโลกนี้ทั้งในโลกหน้าของนายจุนทสุกริก

ค. หลักเทศนานิทาน เหตุของพระพุทฺธพจน์นี้ คือ การที่นายจุนทสุกริกได้รับวิบากกรรมทันตาเห็นร้องเสียงเหมือนสุกรเพราะความเร่าร้อนในอเวจีมหานรกปรากฏแก่เขา ภิกษุทั้งหลายเข้าใจว่าเป็นเสียงสุกรที่นายจุนทสุกริกฆ่า จึงพากันไปกราบทูลพระพุทฺธเจ้า

ง. หลักปุพฺพปาปราณฺสนธิ ได้นำข้อความในพระพุทฺธพจน์ทั้งข้างหน้าข้างหลังมาอธิบายให้สอดคล้องกันเพื่อให้ทราบเนื้อความชัดเจนยิ่งขึ้น และนำพระพุทฺธพจน์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกที่พระพุทฺธเจาตรัสไว้ทั้งก่อนหน้าและหลังพระพุทฺธพจน์นี้มาเชื่อมโยง อีกทั้งได้ทำการเชื่อมโยงบทต่าง ๆ ในพระพุทฺธพจน์ให้เข้าใจวิธีการใช้คำศัพท์แต่ละคำได้ลงตัวอย่างขึ้น

11. เรื่องอุบาสกผู้ประพฤติธรรม (อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: ขุ.ธ.อ.(บาลี); 1/120)

ก. หลักเนรุตตะ คือ ตั้งรูปวิเคราะห์หาความหมายที่ต้องการของบทต่าง ๆ เช่น บทว่า กตปุณฺณ (ผู้มีบุญอันทำไว้แล้ว) เป็นบทสมาส มาจากการนำคำ 2 คำ คือคำว่า กต กับ ปุณฺณ มาสมาสกัน มีวิเคราะห์ว่า กตฺ ปุณฺณ เยนาคิ กตปุณฺณ (บุคคล) ผู้มีบุญอันทำไว้แล้ว ชื่อว่า กตปุณฺณ

ข. หลักอธิบาย จุดมุ่งหมายในการตรัสพระพุทฺธพจน์ในเรื่องพระเทวทัตนี้ ก็เพื่อบรรเทาความสงสัยของภิกษุทั้งหลายที่ทูลถามถึงสาเหตุของการหยุดพระธรรมเทศนาไว้กลางคัน และภพที่บังเกิดของอุบาสกผู้ประพฤติธรรม

ค. หลักเทศนานิทาน เหตุของพระพุทฺธพจน์นี้ คือ การการหยุดพระธรรมเทศนาไว้กลางคันของอุบาสก ทำให้ภิกษุเข้าใจว่าอุบาสกพูดกับตน จึงพากันกลับมายังวิหาร ทูลเรื่องราวต่าง ๆ แก่พระพุทฺธเจ้า

ง. **หลักปุพพาปรานุสนธิ** ได้นำข้อความในพระพุทฺธพจน์ทั้งข้างหน้าข้างหลังมาอธิบายให้สอดคล้องกันเพื่อให้ทราบเนื้อความชัดเจนยิ่งขึ้น และนำพระพุทฺธพจน์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกที่พระพุทฺธเจาตรัสไว้ทั้งก่อนหน้าและหลังพระพุทฺธพจน์นี้มาเชื่อมโยง อีกทั้งได้ทำการเชื่อมโยงบทต่าง ๆ ในพระพุทฺธพจน์ให้เข้าใจวิธีการใช้คำศัพท์แต่ละคำได้ลงตัวอย่างขึ้น

12. เรื่องพระเทวทัต (อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย: ชุ.ธ.อ.(บาลี); 1/125)

ก. **หลักเนรุตตะ** คือ ตั้งรูปวิเคราะห์หาความหมายที่ต้องการของบทต่าง ๆ เช่น บทว่า ปาปการี (ผู้ทำบาปเป็นปกติ) เป็นบทนามกิตก์ มาจาก ปาป เป็นบทหน้า กร ธาตุ ในอรรถว่า ทำ ณี ปัจจัย มีวิเคราะห์ว่า ปาป กริตุ สิลมสชาติ ปาปการี ผู้ทำบาปเป็นปกติ ชื่อว่า ปาปการี

ข. **หลักอธิปายะ** จุดมุ่งหมายในการตรัสพระพุทฺธพจน์ในเรื่องพระเทวทัตนี้ ก็เพื่อบรรเทาความสงสัยของภิกษุทั้งหลายที่ทูลถามถึงภพที่บังเกิดของพระเทวทัต ผู้เที่ยวเตือดร้อนทั้งในโลกนี้ ตายไปแล้วก็ยังเกิดในที่เตือดร้อนอีก

ค. **หลักเทศนานิทาน** เหตุของพระพุทฺธพจน์นี้ คือ เรื่องราวของพระเทวทัตตั้งแต่อุปสมบทมา จึงถึงอุกธรรัฐูปไปบังเกิดในอเวจี

ง. **หลักปุพพาปรานุสนธิ** ได้นำข้อความในพระพุทฺธพจน์ทั้งข้างหน้าข้างหลังมาอธิบายให้สอดคล้องกันเพื่อให้ทราบเนื้อความชัดเจนยิ่งขึ้น และนำพระพุทฺธพจน์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกที่พระพุทฺธเจาตรัสไว้ทั้งก่อนหน้าและหลังพระพุทฺธพจน์นี้มาเชื่อมโยง อีกทั้งได้ทำการเชื่อมโยงบทต่าง ๆ ในพระพุทฺธพจน์ให้เข้าใจวิธีการใช้คำศัพท์แต่ละคำได้ลงตัวอย่างขึ้น

13. เรื่องสมุณาเทวี (อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย: ชุ.ธ.อ.(บาลี); 1/141)

ก. **หลักเนรุตตะ** คือ ตั้งรูปวิเคราะห์หาความหมายที่ต้องการของบทต่าง ๆ เช่น บทว่า กตปุณฺณโย (ผู้มีบุญอันทำไว้แล้ว) เป็นบทสมาส มาจากการนำคำ 2 คำ คือคำว่า กต กับ ปุณฺณ มาสมาสกัน มีวิเคราะห์ว่า กต ปุณฺณ เยนาคิ กตปุณฺณโย (บุคคล) ผู้มีบุญอันทำไว้แล้ว ชื่อว่า กตปุณฺณยะ

ข. **หลักอธิปายะ** จุดมุ่งหมายในการตรัสพระพุทฺธพจน์ในเรื่องนางสมุณาเทวีนี้ ก็เพื่อจะบรรเทาความเศร้าโศกเสียใจของท่านอนาถบิดนทิกเศรษฐีผู้สูญเสียลูกสาวไป

ค. **หลักเทศนานิทาน** เหตุของพระพุทฺธพจน์นี้ คือ นางสมุณาเทวีผู้บรรลุสกทาคามีผล ก่อนจะตายได้เรียกบิดาของตนว่าน้องชาย ทำให้บิดาเข้าใจว่าลูกสาวของตนบ่นเพ้อ ก่อนตายอาจมีคติไม่แน่นอน จึงเศร้าโศกเสียใจไปทูลถามพระพุทฺธเจ้า

ง. **หลักปุพพาปรานุสนธิ** ได้นำข้อความในพระพุทฺธพจน์ทั้งข้างหน้าข้างหลังมาอธิบายให้สอดคล้องกันเพื่อให้ทราบเนื้อความชัดเจนยิ่งขึ้น และนำพระพุทฺธพจน์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกที่พระพุทฺธเจาตรัสไว้ทั้งก่อนหน้าและหลังพระพุทฺธพจน์นี้มาเชื่อมโยง อีกทั้งได้ทำการเชื่อมโยงบทต่าง ๆ ในพระพุทฺธพจน์ให้เข้าใจวิธีการใช้คำศัพท์แต่ละคำได้ลงตัวอย่างขึ้น

14 เรื่องภิกษุสองสหาย (อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย: ชุ.ธ.อ.(บาลี); 1/144)

ก. **หลักเนรุตตะ** คือ ตั้งรูปวิเคราะห์หาความหมายที่ต้องการของบทต่าง ๆ เช่น บทว่า สมมปฺปชาโน แปลว่า รู้ชอบ มาจาก สมม และ ป เป็นบทหน้า ภาธาตุ ในอรรถ อวโชน (รู้, ตรัสรู้) แปลง เป็น ชา ยุ ปัจจัย มีรูปวิเคราะห์ว่า สมมา ปชานาสติ สมมปฺปชาโน ผู้รู้ชอบ ชื่อว่า สัมมปฺปชานะ มีรูปเป็น สมมปฺปชาโน เพราะลง สิ ปฐมาวิภัติ เป็นบทขยายนามนาม

ข. **หลักอธิปายะ** จุดมุ่งหมายในการตรัสพระพุทฺธพจน์ในเรื่องภิกษุสองสหายนี้ ก็เพื่อจะคลายความสงสัยของภิกษุทั้งหลายยกย่องพระชินาสพในทางปฏิบัติและต่อสมิมานะความถือตัวของพระคันถิกเถระผู้ถือตัวว่าชำนาญในปริยัติ

ค. **หลักเทศนานิทาน** เหตุของพระพุทฺธพจน์นี้ คือ ทรงปรารภภิกษุสองสหายแยกกันบำเพ็ญธุระในทางพระพุทธศาสนา รูปที่เจริญวิปัสสนาธุระได้เป็นพระอรหันต์ รูปที่ทรงจำปริยัติมีลูกศิษย์มาก จึงเกิดข่มขี้กันขึ้น พระพุทฺธพเจ้าจึงเสด็จไปโปรดจึงตรัสพระพุทฺธพจน์นี้

ง. **หลักปุพฺพปราณฺสนธิ** ได้นำข้อความในพระพุทฺธพจน์ทั้งข้างหน้าข้างหลังมาอธิบายให้สอดคล้องกันเพื่อให้ทราบเนื้อความชัดเจนยิ่งขึ้น และนำพระพุทฺธพจน์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกที่พระพุทฺธเจ้าตรัสไว้ทั้งก่อนหน้าและหลังพระพุทฺธพจน์นี้มาเชื่อมโยง อีกทั้งได้ทำการเชื่อมโยงบทต่าง ๆ ในพระพุทฺธพจน์ให้เข้าใจวิธีการใช้คำศัพท์แต่ละคำได้ลงตัวอย่างขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

1. **คัมภีร์ธัมมปทีฏฐกถา** พบว่า คัมภีร์ธัมมปทีฏฐกถา ยมกวรรค เป็นวรรคแรกในธรรมบท ขุททกนิกาย มีทั้งหมด 14 เรื่อง มีเรื่องพระจักขุบาลเถระเป็นต้น มีคาถาทั้งหมด 20 คาถา มี 9 หมวดธรรมที่เป็นคู่กัน มีความคิดซ้ำกับความคิดดีเป็นต้น รจนาโดยพระพุทฺธโฆสจารย์ ราวพุทธศตวรรษที่ 9 แบ่งโครงสร้างเป็น 6 ส่วน คือ 1.อารัมภกถา 2. ปัจจุบันวัตถุ 3.อดีตวัตถุ 4. คาถา 5. ไวยากรณ์ และ 6. สรุป สอดคล้องกับงานวิจัยของ เสวนีย์ พงศกรเสียร “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดญาณวิทยา ในธัมมปทีฏฐกถา, (2553)” ที่พบว่า ธัมมปทีฏฐกถามีการแสวงหาความรู้เพื่อความหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด โดยหลักพัฒนาปัญญา ทั้งนี้เป็นเพราะผู้ที่จะสามารถหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดได้ ต้องเป็นพระอริยบุคคลอย่างน้อยต้องกำหนดรู้เห็นอริยสัจได้อย่างแท้จริง ความชัดเจนในการอธิบายของคัมภีร์เนตติปกรณ์ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะระดับปัญญาขั้นโลกุตตระของผู้รจนาคัมภีร์คือ พระมหากัจจายนเถระ ผู้เป็นเอตทัคคะด้านแสดงความย่อให้พิศดาร และท่านมีชีวิตอยู่ในสมัยพุทธกาลจึงเข้าใจบริบทของสังคม สภาพความเป็นอยู่ อีกทั้งท่านเป็นพระอรหันต์

2. **หลักจตุพฺพหฺหาระในคัมภีร์เนตติปกรณ์** พบว่า หลักจตุพฺพหฺหาระ เป็นหาระที่ 6 ในทั้งหมด 16 หาระในคัมภีร์เนตติปกรณ์ ที่ชื่อว่า จตุพฺพหฺหาระ เพราะมีกลุ่มวิธีการ 4 อย่าง ได้แก่ 1. เนรุตตะ การตั้งรูปวิเคราะห์บทบาลีเพื่อหาความหมายที่แท้จริง 2. อธิปายะ การแสดงความมุ่งหมายในการตรัสพระพุทฺธพจน์ 3. เทศนานิทาน เหตุในการตรัสพระพุทฺธพจน์นั้น ๆ และ 4. ปุพฺพปราณฺสนธิ การเชื่อมโยงข้อความหน้ากับข้อความหลัง สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุภีร์ ทุมทอง เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการอธิบายพระพุทฺธพจน์ตามแนวเนตติปกรณ์ (2562)” ที่พบว่า คัมภีร์เนตติปกรณ์เป็นวิธีการที่อธิบายให้เข้าใจอริยสัจสี่ ที่พระพุทฺธเจ้า

ตรัสไว้ สามารถแยกแยะได้ชัดเจนว่าอะไรเป็นสุข อะไรเป็นทุกข์ อะไรเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ อะไรเป็นความดับทุกข์ ทำให้เข้าใจถึงระดับของพระธรรมเทศนาที่แสดงให้เห็นเหมาะสมกับบุคคลแต่ละระดับ

3. วิเคราะห์การอธิบายความพระพุทธรูปในธัมมปัทฏฐกา ยมกวรรค พบว่าการวิเคราะห์ตามหลักจตุพหูพหระ ทำให้ทราบความหมายทั้งโดยอรรถะ และพยัญชนะเป็นแนวทางสรุปลงในอริยสัจได้ ซึ่งเป็นเพราะการตั้งรูปวิเคราะห์หีบหบาลีทำให้ทราบความหมายหลายอรรถะ และความหมายที่แท้จริงในการตรัสพระพุทธรูปนั้น ๆ การอธิบายความของพระอรรถกถาจารย์ มีรูปแบบที่คล้ายกับหลักจตุพหูพหระ การอธิบายความคาถาในส่วนไวยากรณ์มีการตั้งรูปวิเคราะห์หีบหบาลีที่เข้าใจยาก มีความหมายซับซ้อนเท่านั้น หากแต่ไม่ได้ตั้งรูปวิเคราะห์หีบหบาลีทั้งหมด มุ่งอธิบายสภาวะธรรมมากกว่า อาจเนื่องมาจากในยุคธัมมปัทฏฐกา คนส่วนมากมีความเข้าใจภาษา มีอุปนิสัยนิยมไปสู่การบรรลุมรรคผล สภาสังคัม วัฒนธรรม เอื้อเพื่อการศึกษาศึกษาและการอธิบายความพอสมควร การกำหนดรู้หรืออริยสัจจึงเกิดขึ้นได้ง่าย สอดคล้องกับผลการวิจัยของพระธรรมโมลี เรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์พระคาถาธรรมบท, (2545)” ที่พบว่า มีการวิเคราะห์บทในพระคาถาธรรมบทตามหลักไวยากรณ์โดยนำบทที่ยุ่งยาก มีความซับซ้อนมาวิเคราะห์ให้เห็นรากศัพท์ พร้อมทั้งตั้งรูปวิเคราะห์ตามหลักคัมภีร์ศัพทศาสตร์ อธิบายของบทในด้านสัททาลังการ เป็นต้น ตามหลักสุโพธาลังการ เนื่องจากบทบาลีที่มีความยุ่งยากซับซ้อน หรือบทบาลีอื่นในยุคหนึ่งอาจเป็นการง่ายที่จะทำความเข้าใจ ผ่านมาอีกยุคหนึ่งอาจเป็นการยากต่อผู้ศึกษาทั้งอุปสรรคด้านภาษา และอุปสรรคด้านศาสนา เป็นต้น

องค์ความรู้ใหม่

งานวิจัยนี้ ได้นำพระพุทธรูปในธัมมปัทฏฐกา ยมกวรรค มาอธิบายด้วยหลักจตุพหูพหระในคัมภีร์เนตติปกรณ์ มีประเด็นที่ได้ค้นพบ คือ ทำให้เข้าใจเนื้อความที่มีอยู่ในพระพุทธรูปในด้านพยัญชนะและอรรถะ จุดมุ่งหมาย เหตุในการตรัสพระพุทธรูปและการเชื่อมโยงพระพุทธรูปตามที่ได้กล่าวมาแล้ว สรุปด้วยหลักการทั้ง 4 ตามหลักจตุพหูพหระและประเด็นอื่น ๆ ได้ดังนี้

- 1. วิธีการเนรุตตะ** ทำให้สามารถเข้าใจความหมายที่แท้จริงของบทบาลีที่พระพุทธรูปเจ้ายกขึ้นแสดงในแต่ละบท ด้วยการตั้งรูปวิเคราะห์
- 2. วิธีการอธิบาย** ทำให้ทราบจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ในการตรัสพระพุทธรูปนั้น ๆ พร้อมทั้งกำหนดอริยสัจได้ด้วยจุดมุ่งหมาย
- 3. วิธีการเทศนานิทาน** ทำให้ทราบเหตุของการตรัสพระพุทธรูปโดยอาศัยเรื่องราวที่พระอรรถกถาจารย์ให้แนวไว้
- 4. วิธีการอุปมาอุปไมย** ทำให้สามารถเชื่อมโยงพระพุทธรูปได้อย่างเป็นระบบและอธิบายวิธีในแต่ละองค์ธรรมที่ปรากฏ
- 5. หลักธรรมอื่น ๆ** นอกเหนือจากที่กล่าวมาในธัมมปัทฏฐกา สามารถนำหลักจตุพหูพหระไปเป็นแนวทางในการอธิบายความได้

สรุป

คัมภีร์ธัมมปัทฏฐกถา ยมกวรรค เป็นวรรคแรกในธรรมบท ขุททกนิกาย มีทั้งหมด 14 เรื่อง มีเรื่องพระจักขุบาลเถระเป็นต้น มีคาถาทั้งหมด 20 คาถา มี 9 หมวดธรรมที่เป็นคู่กัน มีความคิดซัดกับความคิดดีเป็นต้น รจนาโดยพระพุทธโฆสอาจารย์ ราวพุทธศตวรรษที่ 9 แบ่งโครงสร้างเป็น 6 ส่วน คือ 1.อารัมภกถา 2. ปัจจุบันวัตถุ 3.อดีตวัตถุ 4. คาถา 5. ไวยากรณ์ และ 6. สรุป

หลักจตุพหูหหาระ เป็นหาระที่ 6 ในทั้งหมด 16 หาระในคัมภีร์เนตติปกรณ์ ที่ชื่อว่า จตุพหูหหาระ เพราะมีกลุ่มวิธีการ 4 อย่าง ได้แก่ 1. เนรุตตะ การตั้งรูปวิเคราะห์หยาบเพื่อหาความหมายที่แท้จริง 2. อธิบายายะ การแสดงความมุ่งหมายในการตรัสพระพุทธรูป 3. เทศนานิทาน เหตุในการตรัสพระพุทธรูปนั้น ๆ และ 4. ปุพพาปรานุสนธิ การเชื่อมโยงข้อความหน้ากับข้อความหลัง

เมื่อนำหลักจตุพหูหหาระในคัมภีร์เนตติปกรณ์ มาวิเคราะห์พระพุทธรูปในรูปแบบของคาถาทั้งหมด 14 เรื่อง ทำให้สามารถหาความหมายที่แท้จริงของบทบาลีที่มีอรรถหลายอย่าง อาศัยคำอธิบายของอรรถกถาที่ให้ไว้ทำให้สามารถอธิบายด้านความมุ่งหมายในการตรัสพระพุทธรูป และเหตุของการตรัสพระพุทธรูปในเรื่องนั้น ๆ ได้อย่างลงตัว พร้อมทั้งมีแนวทางในการเชื่อมโยงองค์ธรรมที่ปรากฏในเรื่องนั้น ๆ กับเรื่องอื่น ๆ ทั้งในพระไตรปิฎกและในอรรถกถาได้อย่างลงตัว เมื่อนำวิธีการทั้ง 4 มาวิเคราะห์การอธิบายความพระพุทธรูปทำให้ทราบบทพยัญชนะที่ไม่ผิดพลาด อรรถไม่ผิดพลาดก็สามารถนำมาสรุปลงในอริยสัจได้ว่า อะไรเป็นทุกข์ อะไรเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ อะไรเป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ และอะไรเป็นความดับแห่งทุกข์

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

ผลการวิจัยนี้เหมาะสำหรับผู้ที่สนใจในแนวทางการอธิบายความพระพุทธรูป เพราะมีความครอบคลุมทั้งโดยอรรถ และพยัญชนะ เพราะมีการอธิบายความในด้านหลักของภาษาที่ใช้ในการบันทึกคำสอนโดยตรง มีจุดมุ่งหมายชัดเจนในการแสดงพระพุทธรูป มีเหตุที่ทำให้ตรัสพระพุทธรูปไม่ออกนอกแนวทางที่พระอรรถกถาจารย์วางเอาไว้ อีกทั้งมีการเชื่อมโยงกับพระพุทธรูปในพระไตรปิฎก สำหรับผู้มีความรู้ในด้านภาษาบาลีหรือครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนในการตอบข้อซักถามของนักเรียนได้ โดยเฉพาะประเด็นที่สรุปลงในอริยสัจ ซึ่งทำให้ผู้ฟังบรรลุธรรมเป็นพระอริยบุคคล

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ศึกษาการอธิบายความพระพุทธรูปโดยใช้หลักจตุพหูหหาระ ในอรรถกถาที่ปรากฏในคัมภีร์ธัมมปัทฏฐกถา ยมกวรรค

2.2 ศึกษาการอธิบายความพระพุทธรูปตามหลักจตุพหูหหาระในคัมภีร์เนตติปกรณ์ในธัมมปัทฏฐกถาทุภวรรคที่ปรากฏในขุททกนิกาย ธรรมบท เพื่อเป็นองค์ความรู้ให้กับนักเรียนผู้เรียนบาลีต่อไป

2.3 ศึกษาบทบาทโดยหลักเนรุตตะ นำมาวิเคราะห์เพื่อให้ทราบความหมายที่หลากหลายในการแปล บทบาทนั้น ๆ

บรรณานุกรม

- พระธรรมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม). (2545). การศึกษาเชิงวิเคราะห์พระคาถาธรรมบท. รายงานวิจัย วิทยาเขต
บาหลีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม.: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2500). *พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). *อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ:
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2556). *อรรถกถาภาษาไทย ฉบับจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุภีร์ ทุมทอง. (2562). การศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการอธิบายพระพุทธรูปตามแนวเนติปกรณ์. รายงานวิจัย
วิทยาเขตบาหลีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เสาวนีย์ พงศกรเสถียร. (2557). การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องญาณวิทยาในธัมมปทัฏฐกถา. ปริญญาพุทธ
ศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.